

Valcēnieši literatūras pasaulē

Valkā no 16.-22.jūnijam rit II starptautiskā pierobežas kultūras nedēļa..

Tās vizuālā un simboliskā iezīme ir „vecās dzirnavas”. Dzirnavas kā kultūrvēsturisks aspekts, kā kustības simbols, kā cilvēku likteņu ceļu malējas un aicinātājas atgriezties pie dzimtu saknēm.

Izstādi „Valcēnieši literatūras pasaulē” veidojusi Valkas pilsētas bibliotēka. Pavisam ar Valkas vārdu saistās 72 literatūras darbinieku vārdi, izstādē var iepazīties ar 47 autoru darbiem – kopumā te apskatāmas apmēram 250 grāmatas, kas sadalītas piecās daļās. Kā atzīst pierobežas kultūras nedēļas koordinators Aivars Ikšelis: „Šī izstāde man šķiet nozīmīga, jo parasti, pieminot literātus no Valkas, nosauc divus vai trīs uzvārdus.”

Centrālā vieta izstādē ierādīta tiem literatūras darbiniekiem, kuriem **Valka ir dzimtā pilsēta – rakstniekiem Ēvaldam Vilkam, Mārai Kalnietei, Uldim Plotniekam, dzejniekam Raitam Birkmanim, tulkotājai Lūcijai Rambekai, valodniecēm Elgai Kagainei un Baibai Kangerei**. Izstādē var aplūkot viņu sarakstītās vai tulkotās grāmatas, kā arī savākto materiālu mapes, kas stāsta par rakstnieku dzīvi un darba gaitām. Tā kādā astoņdesmito gadu laikrakstā var izlasīt šādas rindas: „Valkas iedzīvotāji var būt lepni, ka te dzimis un audzis tāds latviešu tautas rakstnieks, dzīves patiesības paudējs kā Ēvalds Vilks. Pilsētā ar viņa vārdu saistītas daudzas vietas, ielas un taciņas. Daudzos darbos viņš apraksta pilsētas izskatu, bet pats galvenais – cilvēkus ar viņu priekiem un bēdām, ikdienas rūpēm...”

Valkā no 1849.-1890.g. darbojās Valmierā dibinātais Vidzemes draudžu skolu skolotāju seminārs, kas sagatavoja 479 draudzes skolotājus, no viņu vidus nāk arī vairāki vēlāk pazīstami rakstnieki: **Auseklis, Apsīšu Jēkabs un Zeiboltu Jēkabs**. „Tad nu ejat laukā Vidzemes novados un kalpojat savai tautai,” teicis semināra direktors Jānis Cimze kādā no audzēkņu izlaidumiem. Par šo Valkas vēstures lappusi stāsta izstādes otra daļa.

Trešais posms izstādē veltīts rakstniekiem, kuri dažādos laika posmos **mācījušies dažādās pilsētas skolās**. Tie ir **Elīna Zālīte, Roberts Eidemanis, Vija Upmale, Velga Krīle, Valdis Ķikāns** un citi. Rakstnieks **Kārlis Students**, bijušais Valkas tirdzniecības skolas audzēknis vēlāk rakstījis: „Ak, mīļā, vecā Valka, mana jaunības ilgu un sapņu pilsēta!... Valka – mans jaunības šūpulis. Cik daudz gaišu jausmu, saldu cerību bija toreiz dienu pelēkos vējos, kādas ilgas toreiz spārnoja domas...”

Vairākus pazīstamus rakstniekus uz Valku atvedušas darba gaitas, izglītības iestādēs strādājuši **Antons Birkerts, Kārlis Egle, Vilis Plūdons, Aleksandrs Pelēcis, Eižens Vēveris, Harijs Gulbis, Arturs Lielais**. Valkā savu dzeju rakstījuši **Vitālijs Lozda** un **Jānis Locāns**. Par visīstenāko valcēnieti tiek uzskatīts arī **Arturs Goba**, kuram atvēlēta ievērojama vieta izstādes ekspozīcijā. Andrejs Upīts gan atzinis, ka „pie sava rakstāmgalda Valkā maz tiku strādājis”. No 1906.-1940.g. Valkā darbojās grāmatu izdevējs Jānis Rauska, kura vadītajā izdevniecībā iznāca arī vairākas novadnieku grāmatas, izstādē var iepazīties ar **R. Eidemaņa** grāmatu „Kalnaju dzimta” (1913), E. Virzas dzejoļu krājumu „Dievišķīgās rotaļas” (1919) un **J. Akuratera** grāmatu „Sapņi un likteņi”.

Visplašāk izstādē pārstāvēti rakstnieki, kuri Valkā ieradās, sākoties pirmajam pasaules karam, lai strādātu laikrakstu „Līdums”, „Laika Vēstis”, „Brīvais Strēlnieks”, „Strādnieku Avīze”, „Tautas Balss” redakcijās. 1917.gadā Valka, kas bija tālāk no frontes līnijas, izveidojās par ievērojamu Latvijas sabiedriskās dzīves centru.. Domu par Latvijas Valsti pirmie puda tautas radošie gari – rakstnieki **Kārlis Skalbe** un **Edvarts Virza**. „Pār mazo pilsētiņu vizēja pavasara saule,” rakstīja „Līdums”. Interesantas ainas var iztēloties, lasot **Ādolfa Ersa** atmiņas par Valkas laikiem un „Semināra ielas namiņu, kas nebija lielāks par pasakas mājiņu uz vistas kājas un kura logi bija tik zemi, ka gultā gulēdams varēju redzēt garām aizejot **Pāvila Roziša** augstu celtās kājas, te pat Virzam bija jānoliecas pie rūts, lai zem delnas redzētu, vai esmu mājās... **Antons Austrīņš** toreiz bija tik garš, ka manā istabā tikko nemetās pie griestiem. Man reiz bija tapt bārdzinim un viņa vaigus gludināt. Toreiz posāmies uz kādu ballīti Ruķeļos, kur ieradīšoties arī Kārlis Ulmanis. Iedami turpu labā pulciņā, kuru atdzīvināja Skalbe ar vienmēr interesantām politiskām sarunām, tiešām satikām arī Ulmani...” Kārlis Skalbe „Mazajās piezīmēs” vēlāk rakstījis: „Vislatviskākā pilsēta tomēr ir mūsu Valka. Viss lielais nacionālo cīņu laiks še uzplaukst dzīvē darbā. Tas skan cauri visām ielām, kā tālu dimdošu soļu atbalss. Tur ir „Varoņu iela”, „Beverīnas iela”, „Tālavas iela”... Neatkarīgās Latvijas zvaigzne uzlēca Valkā, kur vēlā rudenī sanāca Latvijas Nacionālā Padome... Skaists bij šis iecerēšanas laiks.”

Izstāde varētu celt valcēniešu pašapziņu, domājot par to, kādi lieli darbi šeit darīti, kādi cilvēki šeit dzīvojuši un smēlušies iedvesmu savām grāmatām. „Kā vareni vējdzirnavu spārni griežas dzīvē...”, tā kādreiz atmiņās par Valku rakstīja Kārlis Students... Šīs vecās dzirnavas maļ mūsu likteni, vēji aizpūš mūs pasaulē, bet vienmēr gaida atgriežamies mājās...